

יהודי תימן - תלמוד, תרבות ומסורת

עיטוף בטלית ושמירה על מסורת אבות

יהודי תימן היו אנשי מצוות, רוח ותרבות אותנטית. דוגמא לכך אביא ממצוות ציצית שיהודי תימן היו הולכים ועל כתפיהם מונחת הטלית הנקראת ביהם 'שמלה'. לאור דברים אלה ארצה להתמקד בנושא התעטפות בעת התפילה. עד כמה יהודי תימן התעקשו בעטיפת ציצית בזמני תפילות? הרי עיננו ראו ולא זר שחלק מעדת תימן מתעטף בערבי שבתות וחגים בטלית, ושאל השואל האם המנהג הקדום היה גם בתפילות של ימי חול? על שאלה זו אביא בקצירת האומר מקורות שמוכיחים שכן נהגו בתימן להתעטף בכל תפילה ותפילה וכבר הרחבתי בספרי 'ציצית בראי הרמב"ם ומפרשי חז"ל', ק. אונו תשע"ה.

עיטוף בזמן התפילה - שמירה על מסורת ותרבות קדומה

יש לתת את הדעת לכך כי ישנה חשיבות מיוחדת להתעטף בטלית בעיקר בזמן התפילה, וראיה לכך מצאנו עוד מימי חכמי התלמוד:

"עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימונו נכנס לבית המקדש כשהוא עצב **נתעטף ועמד בתפלה**, אמר לפניו, רבונו של עולם [...]". וכן במסכת מגילה נאמר:

"[...] **בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא** אתא המן ויתבי ליה קמיהו ואורחך עד דסליק מרדכי לצלותיה...". ודברים שאינם משתמעים לשני פנים פסק רבנו הרמב"ם בעניין זה, וז"ל: "אף על פי שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו, **ובשעת התפילה צריך להזהר ביותר, גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים**". ובמקום אחר כתב רבנו הרמב"ם: "[...] דרך כל החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהן עטופין".

מדברי רבנו הרמב"ם עולה, שבכל עת תפילה, מצויה לו לאדם טלית גדולה, ויש עניין מיוחד **בשעת התפילה יתעטף בה ראשו ורובו**. וכך נוהגים בני עדת תימן ששומרים על מסורת אבות, ושוקדים על לימוד כתבי רבנו הרמב"ם, וממשיכים לפסוק ע"פ הלכותיו.

חיזוק למנהג אבות בימינו

ובימינו, ראוי לעודד ולחזק בנועם את בני עדתנו היקרים שאינם מתעטפים בציצית בכל תפילה, כדי שזוכה ותזכה עדתינו להשיב עטרה ליושנה. ולצערנו, יש גם מתנגדים הטוענים שאסור להתעטף בציצית בכל תפילה מדין "לא תתגודדו" או מטעם שמאז שעלינו לארץ אין ראוי לנהוג על פי פסיקותיו רבנו הרמב"ם. ולא להלכה יש להשיב שדברי רבנו הרמב"ם היו בעבר ובעונותינו נשתכחו בהווה, וחלילה לנו מליטוש תורת אמונו, כלומר, שמירת המצוות כפי קבלת מסורת אבותינו ואבות אבותינו המפארת והמעטירה מדור דור, אשר יסודתה עוד מימי בית המקדש הראשון.

וכן הוא מנהג יהודי עדן הקדום, שם נהגו להתעטף בטלית בשעת תפילת מנחה: **"מנהגינו להתעטף בטלית בתפילת מנחה**, אמנם תפילין אין לובשים כי אם בתענית ציבור".

יהודי תימן - עדה תלמודית

כאן המקום לציין שבני עדת תימן כמנהגם בקודש, קיימו בהידור את דברי הרמב"ם וכולם התעטפו בטלית בעת התפילה, מגדוליהם ועד לקטניהם. ויתרה מזו, יהודי תימן זכו אף להתעטף בטלית בעת תפילת ערבית שלכל הדעות אין חובה במצווה זו בלילה. ובהתאם לפסיקת הרמב"ם גם ראו גנאי למי שאינו מתעטף. אלה הם מקצת ממונהגי יהודי תימן הקדומה והקדושה אשר שימרו מסורת תלמודית קדומה וחיו חיי הלכה.

והעיד רבנו הרמב"ם בעצמו על יהודי תימן באגרתו שהם אנשי מידות ושומרי מצוות: "נותנים לדל לחמו, ביתם פתוח לרוחה לכל עני והלך [...] ומעיד כי רדפי צדק הם, מעמידים עיקרי הדת על תלם, מקיימים המצוות בדקדוקיהם בכל מקהלותם, הוגים בתורת משה והולכים בדרך רב אשי" (ראו בספר סערת תימן עמ' צה, שהביא את דברי האיגרת בקצרה).

ותיאר הגר"י קאפא זצ"ל את יהודי תימן כשומרי מסורת אבות אדוקים, וז"ל: "והנה מסורת קדומים נפלאה נשתמרה רק בידי יהודי תימן כפי שנשתמרה מסורת האמת" (הלכות תפילין, פ"ג אות כ) ובמקום נוסף כתב: "וכבר הוכח כי מסורת אבותינו הקדושים נעוצה עמוק עמוק

במעמקי מסורת ישראל" (פירושו למשנה-תורה, הל' ספר תורה פ"י, אות יא, עמ' תיח).

כאמור, יהודי תימן ידועים גם כתלמודיים. וכעדות לכך כתב הרב עמרם קורח בספרו 'סערת תימן' על הלימוד המעמיק של יהודי תימן ע"פ דינא דתלמוד: "התלמוד הופיע לתימן, בו למדו ובעקבותיו הלכו" (עמ' צד).

וחזיתי במבוא של אברהם יערי לספר 'אבן ספיר' עמ' 29, שם הביא את לשון שליח א"י בתימן ר' אברהם בן יצחק אשכנזי שאמר: "כי נמצאו קהלות בארץ תימן, על כולם קהל מדינת צנעא בעלי שכל ודעה".

ועוד חזיתי בספר ילקוט-משה שיהודי תימן שימרו מסורות קדומות ודבקו ברבנו הרמב"ם ללא שום סטייה, וז"ל: "יהודי תימן שמרו על ההלכה התלמודית, ועל ההלכה הרמב"מית, עד הדור האחרון, ומסורת התלמוד נשתמרה בידם ולא נשתבשה". (הלכות תפילה, עמ' 6).

הראי"ה קוק ועדת תימן

הראי"ה קוק תיאר את יהודי תימן שהגיעו בעליות הקדומות לארץ הקודש עוד טרם קום המדינה, וז"ל: "רבים מאחינו בני ישראל שבאו מתימן, גרמו לנו שמחה רבה. הם אנשים המסתפקים במועט מאוד, רובם ככולם בני תורה, וכמעט שלא נמצא ביניהם עם הארץ כלל, וכולם חרדים ויראי ה'".

ועוד כתב על יהודי תימן באגרות הראי"ה: "ומתנהגים בכל נימוסי ארצם הקרובים הרבה למנהגי ישראל היותר ראשונים בכל דבר" (כרך א, ירושלים תשכ"ב, אגרת ריב, עמ' רסד).

מקבלים פני שבת המלכה

וכדברים האלה כתב גם הגר"י צוביירי בפירושו לסידורו כנסת הגדולה על עניין ההכנה לקראת שבת קודש בקרב יהודי תימן: "בערב שבת [...] **ושוב חוזרים ובאים לבית הכנסת בהמוניהם כשהם לבושים בגדים נקיים לבנים ונאים המיוחדים לשבת ומעוטפים בטלית**".

והגר"י קאפא, בתארו את חיי היהודים בתימן בעיר צנעא וסביבותיה, תיאר את סדר יומם לפני כניסת השבת, וז"ל:

"כשעה ומחצה, או שעתיים לפני שקיעת החמה, מחליפים בגדיהם, לובשים בגדי שבת לבנים ונקיים, שנוסף מהם ריחם של עשבי בשמים שונים הטמונים בארון הבגדים. עקרות הבית מלבישות ילדיהן הקטנים, וסמוך לכך הולך האב, יחד עם בניו הגדולים והקטנים, לבית הכנסת, **כשכולם עטופים בטליתות המיוחדות של שבת**, להבדיל מן הטלית של ימי החול".

לאור ההלכות ודברי המוסר שבפרק זה בעניין לבישת ציצית, לכאורה בימינו נשתכחה הלכה מישראל, ונסיים פרק זה בדברי הגר"ח כסאר שמלמד זכות על עם ישראל: "היו יחידים בתימן לובשין טלית גדול כל היום, **אבל בשעת התפילה היו זהירין כולן ללבוש טלית גדול אפילו בתפילת מנחה וערבית**, לפיכך כשבאו לארץ שלושין בשחרית לבד טלית גדול, ואין לובשין טלית גדול במנחה וערבית וסומכין על טלית קטן, הלכו בני עדתינו אחריהם. ומ"מ הנהוגים ללבוש טלית גדול כמו שהיו נוהגין בתימן, אין לחוש בו משום יוהרא, דאדרבה יוצא שיתקיים בו 'חֲנֹהּ כְּלֹאֶךָ ה' סְבִיב לְיִרְאֵיו וַיִּחַלְצֵם' [תהלים לה, ח]".